Чыла элласе пролетарий-шамыч, ушныза! *Ленин—Сталин паша верч кучедалаш ямде лий!*

Ямде лий

ВЛКСМ МАРОБКОМЫН ОРГАНЖЕ
Адрес: Йошкар-Ола, Совет пӧрт, „Ямде лий" редакций.

1940 ий 31 август № 40(664)

Кумышто чыланат школлашке каена!

„Коммунист лияш тунам велӧ лиеш, кунам шке шарнымашетым человечествын ыштен лукмо чыла поянлыкым шинчымаш дене пойдарет".

В. И. ЛЕНИН.

ВАШКЕ ПАРТ КОКЛАШКЕ

Кеҥеж эрта. Кок кече гыч кечеш куйшо, пеҥгыде капкылан, миллион дене шиалан Советский йоча-шамыч парт коклашке шинчыт. У тунемме ий тӱҥалеш!

Коммунизм верч кучедалмаште шинчымаш кугу вий.

Пашам сайын ышташлан, шкеван социалистический родиным моштен аралашлан шинчымаш кӱлеш.

Советский йоча-шамыч кугу шинчымашан лийын кушкышт манын, мемнан эл, великий Сталин кече еда тыршат.

Советский йоча-шамычлан тунемашышт чыла условий уло: государство яра туныкта, чапле школа-шамыч, учебник-шамыч улыт. Советский йоча-шамычым тӱнясе эн сай советский учитель-шамыч тунныктат.

Тыгеже, мемнан элыште начар тунемаш вожылмаш, йолагайланаш намыс!

Родина ден великий Сталин ончылно тендан долгда—отлично тунемаш.

Ик второгодникат, ик начар тунемшат лийман огыл. Кажне пионер ден школьниклан сайын да отлично тунемаш тыршыман. Шке сайын тунемын, йолташдашамыч нергенат шоналтыза. Кӧлан нелӧ гын, полшыза, кӧ ӧркана гын, вожылтарыза, честно да сайын тунемаш заставитлыза. Первый кече гычак социалистический соревнованийыш ушныза.

Ленин ден Сталин кузе тунемыныт, теат туге тунемза. Наукым пален налмаште калык коклаште чапланыше ученый-шамыч: Ломоносов, Мичурин, Павлов гай пеҥгыде лийза.

Адакат отлично тунемаш тӱҥалам

Мый ий еда эре отлично тунемам. Кодшо тунемме ийынат 6-шо классым отличнын тунем пытаршым. Кажне ийын общественный пашаштат активно участвоватлем.

Мый первый кечегычак урокышто шкемым сайын кучем. Туныктышын ойлымыжым внимательно колыштам. Южо йоча-шамыч мӧҥгӧ пумо пашам, урок ямдылымашым „эрла ыштем", — манын шуят. Мый тыге ом ыште, керек могай заданийымат тудо кечынак шуктем. Жапым моштен кучылтам.

Кеҥеж каникул эртыш. Тудым мый веселан эртарышым, „Таир" лагерьыште канышым. Тушто ПВХО, ЮВС значок-шамычлан нормым сдатлышым, модым, огай книга-шамычым лудым. А кумышто адак парт кокласш шинчам, адакат отлично тунемаш тӱҥалам.

ВОСКРЕСЕНСКИЙ ВИТАЛИЙ.
Йошкар-Ола, 7-ше номеран школа.

Нунат мемнан денак тунемаш тӱҥалыт

Кодшо „шошым" ме але первый гана проверочный испытанийым сдатлышна. Нылымше классым тунем пытарен, визымше классышке кусаралтна. Но Кузьмин Виктор ден Романов Александр географий дене, а Павлов Егор арифметика дене шошо испытанийыште начар отметкым нальыч, садлан нуным шыжым испытанийым уэш сдатлаш кодышт. Нунат у тунемме ий гыч мемнан дене пырля 5-ше классыште тунемаш шоненыт. Садлан кеҥеж каникул жапыште чыла тунемме материалым повторитленыт, туныктышо дене консультацийыш чӱчкыдын коштыныт. 20-шо августышто шыже испытаний тӱҥале. Кузьмин Виктор ден Павлов Егов „хорошо" нальыч, а Романов Александр „посредственным". Ынде нунат мемнан дене пырля 5-ше классыште тунемаш тӱҥалыт.

ПЕТРОВ АЛЕКСАНДР.
Звениговский район, Кугу-Вележ ял.

Первоклассник-шамыч Овечкина Валя ден Богомолова Нина тунемаш тӱҥалашлык классышкышт ончаш толыныт (Йошкар-Ола 10-шо номеран школа).

Фото С. ЧУРШУКОВЫН.

ШУРА ДЕН КЛАВАТ ТУНЕМАШ КАЯТ

Тений Трегубов Шура ден Рыкова Клавалан кандаш ий темын. Нуно 2-шо сентябрьыште школышко каят.

Клавам аваже Йошкар-Оласе 4-ше номеран школын первый классышкыже возыктен, а Шураже 5-ше номеран начальный школышко коштош тӱҥалеш.

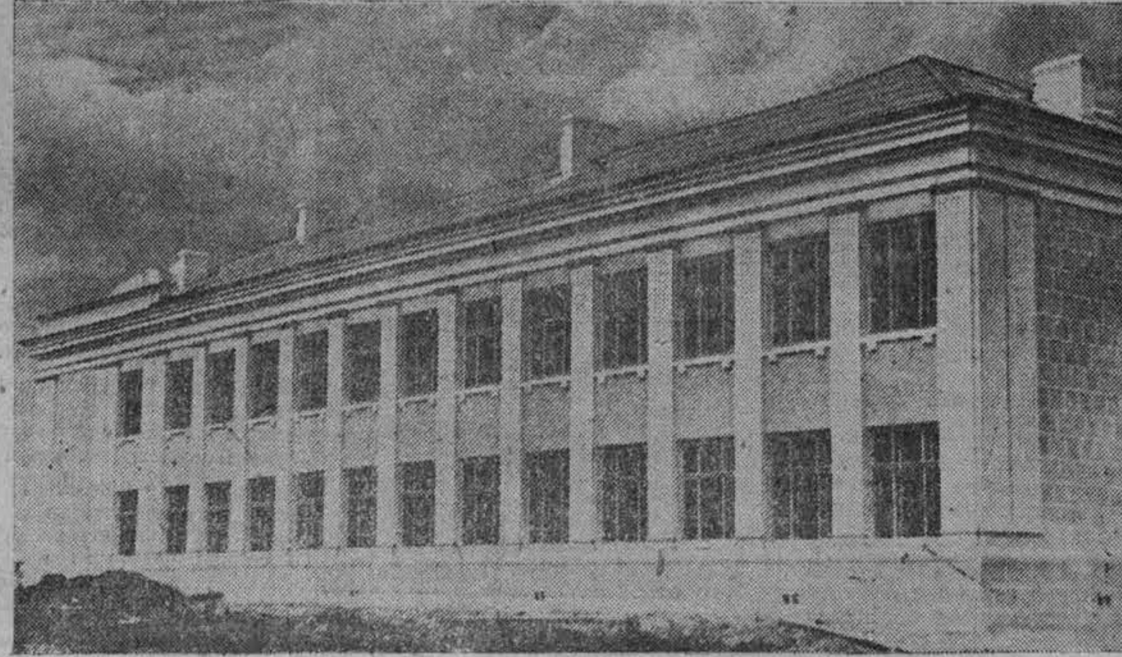
Шура ден Клава тыге ойлат: „Ме кызыт але лудын ат, возенат, шотленат она мошто, а школышко каена гын, чылажланат тунемаш тӱҥалына". И. Ф.

МЫЙЫН ГЕРБАРИЕМ

Кеҥеж каникул жапым мый сай эртарышым. Йолташ-шамыч ден пырля чӱчкыдын олыкыш, чодраш коштынам. Прогулкыш коштмо годым тӱрлӧ пеледышым, растенийым, тӱрлӧ пушеҥге лышташ-шамычым шуко муаш лиеш. Садлан мый гербарийым погаш решитлышым. Нунын коклаште корак шинча пеледыш, вис-вис пеледыш, подорожник, тумо лышташ, ломбо лышташ тулеч молат улыт. Погымо гербариемын шукыжым лӱмыштым ом пале. Тудым школыш миймеке йолташ-шамыч дене пырля лӱмым определятлена. Нуным шукыштым ош кагазыш урген пыжыктылынам. Кодшыштым книга да тетрадь коклаш оптенам. Школыш миймеке тудыжымат кагазыш пыжыктыл шынденам.

2-шо сентябрьыште ыштыме гербариемым школыш наҥгаем.

Рима Головунина.
Йошкар-Ола, 6-шо номеран школа.

Тений Йошкар-Олаш ыштыме 10-шо номеран у средний школа. Фото А. ОВЕЧКИНЫН.

„Строитлашлан шинчаш кӱлеш, наукым овладеватлаш кӱлеш, а шинчашлан тунемаш кӱлеш. Пеҥгыдын, чытен тунемаш".

И. В. СТАЛИН.

1 сентябрьыште международный юношеский кече

1915 ийыште, империалистический войнан виян шарлыме жапыштыже, молодежын социалистический организацийже-шамычын Международный конференцийышт ий еда Международный Юношеский Кечым эртарыме нерген решенийым луктын.

Международный Юношеский Кече—империалистический войнам ваштарешт молодежын протестым ыштыме кечыже лийын.

Первойжо Международный Юношеский Кече 1915 ийын 3 октябрьыште эрталтын. Тиде кечын чумыр тӱня мучко чыла эллаштат 100 тӱжем утла рвезе ден ӱдыр-шамыч демонстраций-ыште участвоватленыт.

Российысе молодежь 1917 ийыште первый гана Международный Юношеский Кечым пайремлен. Москвасе, Петроградысе, Ростовысо да Российын моло олаласе лу тӱжем дене самырык пашазе-шамыч большевистский лозунг дене демонстраций лектыныт.

Капиталистический эллаште шемер молодежым шотдымо эксплоатироватлат, безработица кушкеш, молодежь тунемде кодеш.

XXVI МЮД капиталистический эллаште—тиде шемер молодежын революционный вийжым ончымо кече, мир верч, Советский Союз верч, войнам ылыжтыше провокатор-шамыч ваштареш кучедалме кече.

XXVI Международный Юношеский Кече годым весела да шалан советский молодежь Ленин—Сталин партийлан шкенжын преданностьшым, коммунистический общество ыштымаш пашам мучаш марте шукташ ямде улмыжым, калык вождь Сталин йолташлан шкенжын мучашдыме йӧратымашыжым демонстрироватла. Тиде кечын советский молодежь большевизм дене овладеватлыме, большевистский бдительностьым виягдыме лозунг дене выступатла. Международный Юношеский Кече годым советский молодежь чыла тӱнясе молодежь дене изишольо гай келшен илыме нерген, пытартыш вӱр чуч марте шке социалистический родинаж аралыме нерген пӱтынь тӱнялан каласа.

Кумышо пятилетка нерген ойлена

1937 ийын 15 июльышто Москва лишне Химкинский речной вокзал ӱмбалне надвигацийын флагше нӧлталтын да ош тепловоз-шамыч пристаньым коден, курсым пристань деч север велышке—Московский теҥыз деке Москва—Волга канал мучко налме.

Москва эҥер Волган яндар вӱдшӧ дене темын. Москвич-шамыч Советский Союзын европейский частьшым пӱчкын ойырышо у вӱд магистралян лийынyт.

Москва—Волга канал—тиде вич теҥызлан вӱд корным ыштымаште пашан ик ужашыже веле. Кызыт чыла тиде корно ышталтеш: Верхний Волгышто Углинский ден Рыбинский плотина-шамыч ышталтыт, Куйбышев лишне Самарская Лука дене Жигулевский курыклаште экскаватор-шамыч лӱшкат.

Строитель - шамыч 370 миллион кубический метр утла мландым кӱнчат да плотиныш да дамбыш оптат. Чыла тиде мландым кӱртньӧ корно дене наҥгаяш логалеш ыле гын, гигантский поезд 440 тӱжем километр кутышыш шуйна ыле.

Куйбышевский узелыште 12 миллион кубический метр бетон опталтеш. Тыгай шуко бетоным тӱнян ик строительствыжат, ик ганат кучылтын огыл.

Волгым—Европын кугу эҥержым—11 пачашан пӧрт кӱкшытан, мланде да бетон дене ыштыме плотина авыра. Шалаташ лийдыме тиде пырдыжышке пернен, Волга шым шӱдӧ километрлан шеҥгекыла чакна. Эҥер шке притоклажыже пура, олыклам леведеш, лапка верлам, корем лакылам петыра. Жигули деч кӱшкыла пеш кугу искусственный ер—7.000 квадратный километр площадян теҥыз кушкеш. Советский элыште кугыт шот дене Ладожский ден Онежский ер-шамыч гына тиде у ерым—водохранилищым сеҥат.

Шошым тудо ерышке 5.500 миллиард ведра вӱд погына. Инженер - шамыч электрический кнопкым темдалын, плотинын стальной щитше-шамычым нӧлталыт да шошым погынышо вӱдым кажне кечын Волгын ӱлыкыжке кӱлеш наре колташ тӱҥалыт.

Волгаште мелят, ошмат огыт лий. Эҥер мучко гигантский баржа - шамыч свободно кошташ тӱҥалыт. Кажне баржа тӱжем утла кӱртньӧ корно вагоныш пурышо грузым наҥгаен кертеш. Тура Самарская Лукамат вияш да кӱчык вӱд корно пӱчкеш. Тыге Куйбышевский плотина великий русский эҥерыште судоходствын условийжым вашталта.

Куйбышев денысе кок кугу гидростанцийлаште Волга вӱд турбина-шамычым пӧрдыкташ тӱҥалеш. Турбинышт динамо-машина-шамычым пашашке колтат. Динамо-машина-шамыч электрический энергийым пуат. У станций-шамыч деч элна 15 миллиард киловатт-час наре электрический энергийым налеш. Тиде пӱтынь Францийын але Японийын электрический озаналыкыштын пумо ток наре да 1913 ийыште Российын чыла электрический станцийлажын ыштен лукмышт деч шым гана шукырак.

Волжский ток кӱртньӧ воштыр дене Москвашке, Магнитогорскыш, Свердловскыш да Горькийыш кая.

Волгысо вӱд электрический энергийын полшымыжо дене Волга воктенысе пасулашке, Прикаспийын ошмалашкыже кукшу ийгече дене кучедалаш колталтеш.

Американ Соединенный Штатлаштыже йоча-шамыч тыге илат

НИГУШТО ТУНЕМАШ

Америкын Кравент-Сити олаштыже шӱдӧ кумло тӱжем негр-шамыч илат. Нунын коклаште йоча-шамычат улыт. Нунын тунеммышт шуэш. Но тушто негр-шамычлан ныл классан ик школым гына ыштыме, а ошо-шамычын тунемме школышко шеме-шамычым огыт пурто. Садлан негр йоча-шамычлан тунемдыме лийын кодашышт логалеш. А негрлан школыш пураш пиал лийын гын, тунемашыже ош школьник деч пеш чот начар. Кажне ош йоча туныкташлан государство 45 долларым*) кучылтеш, а негр школьниклан — 8 долларым веле.

*) Доллар — 5 теҥгеат 30 копейка.

Изи пашазе-шамыч

Америкын Соединенный Штатлаштыже пеш шуко йоча-шамыч фабриклаште да заводлаште пашам ыштат. Нуным кечвал сменыштат, йӱд сменыштат ужаш лиеш. Йоча-шамычын паша кечышт кугу еҥ-шамычын деч кӱчык огыл. Нуно лу шагат, латкок шагат жап пашам ыштат, а пашадарым нунылан кугуеҥ-шамычын деч ятыр шагал тӱлат. Фабрика да завод-шамычын озашт пеш сложный машинышкат эҥгек лийме деч аралалташ нимом огыт шынде. Тыгеже нунылан шулдырак. Но тидлан лийынак предприятийлаште кажне ийын лу тӱжем дене йоча да ӱдыр - шамыч колат, але курымешлан йӧрдымӧ лийын кодыт.

Американский газета-шамычын ойлымышт почеш, лач 1937 ийыште гына 50 тӱжем йоча колен да курымешлан нелын локтылалтын.

Чикаго оласе самырык-шамычын илышышт

Чикаго олаште шӱдӧ ешлаште самырык-шамычын положенийыштым обследоватленыт. 63 ӱдыр-шамыч гыч пашам 20-н гына ыштеныт. Икте гына лабораторийыште ассистентлан пашам ыштен, а молышт сурт-ысо работницалан пашам ыштеныт. Нунын коклаште 7 ӱдырышт высший образованиян улыт.

89 рвезе-шамыч гыч 40 рвезышт пашадыме улыт, 7 еҥ правам нарушатлымыштлан да психический черан улмыштлан изолироватлыме улыт, коктын трудовой лагерыште пашам ыштеныт.

Ийын-ийын у кеҥежым
Ончышт мыйын шер ок тем.
Мӧрым, модым да эҥежым,
Чапле шурным мый моктем.

Сар пеледыш пеледале,
Ер вӱднаже левалген,
Сай кеҥежше толылдалын
Кажнын чонжо куанен.

Сур мераҥже тӧрышталын
Пундыш вуйышко шинчеш,
Игыж-влак ден модылдалын,
Емыж тамым ӱпшынчеш...

Ер воктеке чак миялын,
Толкын-влакым тек ончем,
Колын вӱдышкӧ лекталын
Тӧрышталмым йӧратем.

Ок пуал гын шып мардежше,
Ок тарване киякшат,
Ок тарване канде ерже,
Ок кожгане чодражат,

Тунам кумыко лиялын,
Ер пундашке мый ончем,
Кузе кол-влак илалыт—
Эскераш мый йӧратем:

Тӱрлӧ шудо-влак лоҥгаште
Мыле-шамыч модылдат,
Шем лавраште, лювыраште,
Раке шамыч коштедат,

Вычкыж шудым тарваталын,
Рак шеҥгеке шып нушкеш,
Нюкто эртыш пикшла талын,
Нуж покшеке чымалтеш;

Сер воктене вӱдым шеҥын
Ош пеледыш пеледеш,
Ош пеледыш-влак лоҥгаште
Василиса илалеш.

Лудо иге-шамыч толын,
Тымык ерым тарватат,
Кожганалме йӱкым колын,
„Ты“ манмешке йомылдат.

Шып эртем мый ер воктечын,
Сылным ончышт шер ок тем.
Эк, могае сылне кече!
Сай кеҥежым йӧратем!

Эрак толын мӱкш отарыш
Мӱкш-влакым тек ончем,
Мӱм погалын леток аҥыш
Пурымыштым йӧратем.

Шып эртем мый пасу гочын,
Нурым ончышт шер ок тем!
Чапле кӱкшӧ шурно шочын,
Уло кумыл ден моктем!

Чапле шурнын нуржо гочын
Ош йолгорно такырген,
Такыран йолгорно дене
Йывырталын ошкедем.

Шочмо ял деке шуам да
Мурыдеже ом чытал.
Мый пурем олма пакча гыч—
Чевергалын олма сад.

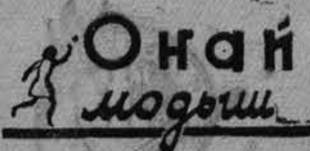
Олмапужын йымакыже
Олымбаке шып шинчам,
Сад пакчажын ал олмаже
Йырым йыр ончал кечат.

Ийын-ийын у кеҥежым
Ончышт мыйын шер ок тем.
Чот саскаҥше сай элнажым,
Тудын еҥыштым моктем!

Ийын-ийын у кеҥежым
Мыйын ончышт шер ок тем,
Сылне тӱсшым, сылне семжым,
У саскажым йӧратем!

ОСМИН ЙЫВАН.

Йошкар-Ола. Июль, 1940 ий.

„ПУТЕШЕСТВЕННИК“

Тиде модыш дене чыла вереат модаш лиеш (комнатыште, кудовечыште, пасушто, чодра воктене да моло вереат).

Чыла модшо-шамыч шкаланышт ола лӱмым налыт, ола теҥгылеш але иктаж-кушан шинчыт, а икте—„путешественник“ лиеш. „Путешественник“ покшеке лектеш да шке путешествийже нерген ола лӱмым каласен ойлаш тӱҥалеш. Например, каникул жапыште мый Киевыш (Киев шогалеш) акам деке мийышым. Киевыште икмыняр кече илмеке мый шке йолташем деке Харьковыш мийышым (Харьков шогалеш да Киев дене верым вашталтен шинчаш тырша, а тиде жапыште „путешественник“ яра верым налнеже). Вер деч посна кодшо „путешественник“ лиеш. Если „путешественник“ верым налын огеш шукто гын, тудо вес ола-шамычын лӱмыштым ойлен каласкалаш тӱҥалеш. Южгынам путешественник: „Мый чыла олвлашке коштынам“, манын каласен кертеш,—тунам чыла модшо-шамыч верыштым вашталтат, а путешественник верым налаш тырша.

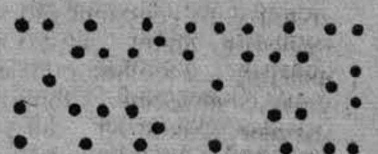

Метаграмма

„Г“ дене—йолыш чият,
„М“ дене—кужытым висат.

БОРЯ ЕМЕЛЬЯНОВ колтен.
Сернурский район,
Калинин лӱмеш колхоз.

Точкан задача

Нине точкым линий-шамыч дене чын ушкален моштеда гын, эҥер воктенысе ола лӱмым паледа.

Володя Токмурзин колтен.
Удмуртский АССР,
Каракулинский район,
„Чолпан“ колхоз.

Анаграмма-шамыч

Могай ола лӱмын букважешамычым вашталтыл шындет гын, государство да ӱдрамаш лӱм лектеш?

* * *

„В“ дене—остров,
„Н“ дене—эҥер.

* * *

Вӱдыштӧ тый мыйын ӱмбалне кает, буквам вашталтет—мыйым Крымыште муат.

Врид. отв. редактора
С. Ф. ЧАЙКИНА.

Э964. Йошкар-Ола, Маргосиздатын типографийже.